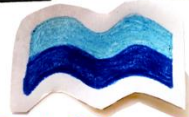

МОЖЕБИ СМЕ РАЗЛИЧНИ,

НО СИТЕ СМЕ ТАЛЕНТИРАНИ.

ПРИКАЗНИ НА НАШИТЕ РАЗЛИЧНИ,
НО ТАЛЕНТИРАНИ ДЕВОЈКИ И МОМЦИ

Скопје, август 2022 година

Финансирано од
Европска Унија

---

*Можеби сме различни, но сите сме талентирани: Приказни на нашите различни,
но талентирани девојки и момци*

Издавач: Прва детска амбасада во светот "Меѓаши" Ул. Коста Новаковиќ 22а, 1000 Скопје

За издавачот: М-р Драги Змијанац – Претседател и основач

Координатор од ПДАС Меѓаши: Јорданка Черепналкова-Трајкоска

Автори: Клементина Добревска, психолог и координаторка на Ало Бушавко телефонот за деца и млади 070 390 632, Даниел Смиљков, волонтер на Ало Бушавко телефонот за деца и млади, Марија Брајковска, волонтерка на Ало Бушавко телефонот за деца и млади и Стефани Стојановска, волонтерка на Ало Бушавко телефонот за деца и млади

Публикацијата е изработена во рамки на проектот „Можеби сме различни, но сите имаме талент“, со финансиска поддршка од Европската унија. Мислењата и ставовите наведени во оваа содржина не ги одразуваат секогаш мислењата и ставовите на Европската унија и Мрежата за разновидност 2.0.

СОДРЖИНА

СОДРЖИНА	2
ПРЕДГОВОР	3
ГЛЕДАМЕ ВО ЛИЧНОСТА, НЕ ВО ПОПРЕЧЕНОСТА	4
ПРИКАЗНАТА НА РУЖИЦА	7
ПРИКАЗНАТА НА РЕНАТО	10
ПРИКАЗНАТА НА ОСМАН	12
ПРИКАЗНАТА НА МЕЛАНИ	14
ПРИКАЗНАТА НА ИЛИНА	17
ПРИКАЗНАТА НА ДАРКО	20
ПРИРАЧНИК ЗА ВОДЕЊЕ ИНТЕРВЈУА/РАЗГОВОРИ СО ЛИЦА СО ПОПРЕЧЕНОСТ	22
ПОДГОТОВКИ	22
ПРОЦЕС НА ИЗРАБОТКА НА ИНТЕРВЈУТО/ВИДЕО МАТЕРИЈАЛОТ	23
ПОСТПРОДУКЦИЈА/ ОБРАБОТКА НА МАТЕРИЈАЛОТ	24
НА ШТО ДА ВНИМАВАТЕ?	24
КАКО ДА СЕ ОДНЕСУВАТЕ СО ЛИЦА СО РАЗЛИЧЕН ВИД НА ПОПРЕЧЕНОСТ	25
АУТИСТИЧНИ ЛИЦА	25
ЛИЦА СО ДАУНОВ СИНДРОМ	25
ЛИЦА СО ФИЗИЧКА ПОПРЕЧЕНОСТ ИЛИ КОМБИНИРАНИ ПРЕЧКИ	25
ЛИЦА СО ПРОБЛЕМИ СО СЛУХОТ	26
СЛЕПИ ЛИЦА	26
ПРИМЕР ПРАШАЊА ЗА РАЗГОВОР СО ДЕТЕ/ЛИЦЕ СО ПОПРЕЧЕНОСТ	27
ДОПОЛНИТЕЛНИ ИДЕИ (МОЖЕ ДА СЕ БИРААТ ПРАШАЊАТА ЗАВИСНО ОД ДЕТЕТО):	28
ПРАВАТА НА ДЕЦАТА/ЛИЦАТА СО ПОПРЕЧЕНОСТ	30
СПИНА БИФИДА	31
ДАУНОВ СИНДРОМ	31
АУТИСТИЧЕН СПЕКТАР	32
ЦИСТИЧНА ФИБРОЗА	32
НАШИ ВПЕЧАТОЦИ..	33
КОРИСНИ ЛИНКОВИ	34

ПРЕДГОВОР

Мисијата на Првата детска амбасада во светот- Меѓаши е заштита на децата и нивните права. Целта на Меѓаши е заштита и одбрана на детските права со што се стреми кон остварување на својата визија за „Поправеден свет за секое дете“. Кон оваа цел се стреми секоја активност, програма или проект што Меѓаши го спроведува, со секоја иницијатива за застапување на правата на децата и со секоја услуга што организацијата ја обезбедува.

Во периодот април – август 2022 година, Меѓаши го реализираше проектот „Можеби сме различни, но сите имаме талент (кампања за подигнување на свеста)“, финансиран од Институтот за комуникациски студии (во рамки на проектот REPORTING DIVERSITY NETWORK 2.0), финансиски поддржан од ЕУ.

Преку активностите и кампањата што ја спроведовме, а во рамки на која е и оваа публикација, сакаме да ја промовираме перцепцијата на децата и луѓето со атипичен развој како талентирани личности и да преминеме од перципирањето на нивната „попреченост“ кон перцепција на нивните квалитети и способности како личности независно од типичноста на нивниот развој. На пример, децата со оштетен вид имаат извонреден слух, или, децата од аутистичниот спектар се одлични за брзо меморирање, учат да читаат на многу рана возраст итн.

Во реализацијата на активностите беа вклучени и волонтерите на Ало Бушавко - телефонот за деца и млади, чија подготвеност за работа и младешки дух додаде дополнителна перспектива во креирањето на сите содржини во текот на кампањата. Почнувајќи од јуни сè до крајот на август беа објавени пет куси документарни филмови за пет исклучителни млади девојчиња и момчиња со попречености. Во рамки на овој проект подготвивме видео записи не само за овие лица, туку и споделивме приказни и на други лица со атипичен развој и потсетивме дека сите деца ги имаат истите права, без разлика дали станува збор за дете и млада личност со типичен или атипичен развој.

Искуството што секој од нас индивидуално и како организација го стекнавме во дружењето и запознавањето на овие личности нè збогати нас, нè направи посвесни, поотворени за различностите, за убавината на различното, за потенцијалите што секој од нас ги има. За ова искуство сме неизмерно благодарни на Ружица, Ренато, Осман, Мелани и Илина и нивните семејства и ментори, што ни ја укажаа довербата и ги споделија своите прекрасни животни приказни.

Оваа публикација е збир на главните сознанија и искуства со кои се стекнавме во текот на петмесечното патување, коишто сакаме да ги споделиме со јавноста. Веруваме дека приказните на овие девојчиња и момчиња ќе допрат до срцата на сите што ќе ја видат оваа публикација!

Јорданка Черепналкова-Трајкоска со тимот на Проектот „Можеби сме различни, но сите имаме таленти“

ГЛЕДАМЕ ВО ЛИЧНОСТА, НЕ ВО ПОПРЕЧЕНОСТА

„Способноста да постигнеме единство во различноста е убавина, но воедно и тест на нашата цивилизација“.

Голема вистина и мудрост содржи оваа мисла на големиот пацифист и борец за човекови права и слободи, Махатма Ганди, тема актуелна и денес. Концептот на различност подразбира прифаќање и почитување, разбирање дека секој поединец е единствен, како и препознавање на нашите индивидуални разлики. Токму овие варијации, контрасти, хетерогеност го прават светот поубав, а човештвото покреативно. Различноста оди рака под рака со инклузивноста што подразбира свест и одговорност кон себе си и кон другите. Тоа е двонасочна улица каде емпатијата и симпатијата се правци кои треба да ги следиме. Инклузијата е планетарно движење кое поттикнува чувство на припадност, а нејзина крајна цел е секое дете да биде вредност само по себе. Едноставно кажано: ако различноста е мешавина од мириси, бои и вкусови, инклузијата е рецептот кој им одговара на сите.

Да се биде специјален едукатор и рехабилитатор е одговорна и хумана работа. Човек може да биде специјален едукатор само доколку има срце и желба да работи со уникатни поединци, а карактеристиките на личноста како интегритет, доверливост, емпатичност, почит, правичност, одговорност се значајни во исполнувањето на сопствената визија. Мојата мисија е градење заеднички инклузивни вредности, а моето мото е дека секое дете може да научи, но можеби не денес и не на истиот начин, така што ако не може да научи на начинот на кој ние го поучуваме, тогаш треба да го поучуваме на начинот на кој тоа учи. Учењето е најефикасно во средина во која ученикот се чувствува уважен, почитуван и признат. Клучни компоненти за креирање стимулативна средина за учење и развој на секое дете, вклучително и децата со попреченост е принципот на најдобар интерес на детето и неговото право на потполна партиципација. Секое дете има право да сака, да знае, да сонува, а ние возрасните сме должни да ги негуваме овие детски желби. Како чувари на нивниот просперитет мораме да им објасниме и да ги увериме дека тие не се сами, туку само различни по своите способности и таленти, што

пак ќе им овозможи полесно да се позиционираат во општеството. Како што вели Малиот принц дека: „Вистински се гледа само со срцето, суштината е невидлива за очите“, така без разлика на видот на попреченост сите деца поседуваат извонреден талент да ја почувствуваат моќта на насмевката и преградката. Придобивка од инклузивното образование имаат сите деца: ги прошируваат сопствените лични можности, развиваат толеранција и подготвеност да помогнат на врсниците. Истовремено, децата кога се во тим учат меѓусебно да комуницираат, да градат здрави односи и позитивни вредности.

Мојата стратегија во градењето инклузивна клима претставува мост помеѓу децата со пречки во развојот и светот кој треба да ги прифати како рамноправни, да ги сака и уважува. Принципот на работа со децата со пречки во развојот има за цел надминување на бариерите за учење, поттикнување целисходна комуникација и социјализација, пружање соодветна љубов, грижа и трпение што го заслужуваат, како и рушење на предрасудите и стереотипите најчесто поврзани со нивните способности и потреби. Перцепцијата за лицата со

попеченост дека се немоќни лица, лица на кои им е постојано потребна туѓа помош, и дека се лица кои малку нешта можат да направат сами е погрешна. Напротив, фокусирајќи се на нивните силни страни, способности и таленти ги охрабруваме да се развиваат и афирмираат.

Попеченоста не е болест, а на децата со пречки во развојот им е потребна дополнителна поддршка во секојдневниот живот и учењето со цел развој на својот целосен потенцијал. Пристапот во работата со учениците со попеченост во училиште е мултидисциплинарен, сите стручњаци од различни профили меѓусебно се надополнуваме и заеднички на децата со попеченост и нивните родители им пружаат

соодветна социјална, морална и емоционална поддршка. Нашата способност да „влеземе во чевлите на родителите“ ни овозможува да ја стекнеме нивната доверба и да ги зајакнеме нивните родителски компетенции за соочување со животните предизвици и да заземат позитивен и оптимистичен став за иднината на своето дете.

Нема поголема попеченост доколку во општеството постои неможност да се види личноста како нешто повеќе. Теодор Рузвелт рекол „Верувај дека можеш и веќе си на пола пат до успехот“. Ајде силно да веруваме во нашите деца, зашто тие го прават светот подобра место за живеење.

Билјана Теовска, специјален едукатор во ООУ „Стив Наумов“, Скопје

ПРИКАЗНИТЕ НА НАШИТЕ РАЗЛИЧНИ, НО
ТАЛЕНТИРАНИ ДЕВОЈКИ И МОМЦИ

ПРИКАЗНАТА НА РУЖИЦА

Има 21 година и е амбициозна, посветена и трудољубива студентка на Институт за етнологија и антропологија при ПМФ, УКИМ-Скопје. За нејзе времето е многу важно, го почитува своето и времето на другите. Сериозно си ја прифаќа обврската како студент и одлично ѝ оди. Секогаш е точна и прецизна и никогаш нема задоцнето на ниту едно предавање. Најмногу го сака фолклорот и се' што е поврзано со него. Емоциите ги искажува на свој начин преку песните кои ужива да ги слуша и пее. Свири на тамбура, пијано, а од неодамна и на дајре. Во своето слободно време омилени и се прошетките на плоштадот, пеењето со својот ментор и уживањето во вкусот на нејзиниот омилен десерт. Ружица е прекрасна личност во секоја смисла на зборот!

Погледнете го кусото видео за Ружица: <https://youtu.be/RzCrYxuelvo>

На 8 јуни 2022 година, имавме чест да бидеме гости на Ружица Митева во нејзиниот дом. Семејството не пречека срдечно и сподели со нас многу информации за нејзиниот живот. Во пријатна атмосфера во дворот на нејзиниот дом, заедно со татко ѝ Зоран и нејзината менторка Благица Илиќ, професорка од Насоката за традиционална музика и игра при ДМБУЦ „Илија Николовски – Луј“ го запознавме нејзиниот свет.

Го поминавме нејзиниот живот од најраните денови низ фотографиите од многубројните албуми во кои таткото Зоран ги чува спомените. Разгледувајќи ги фотографиите, таткото ни раскажува:

„Еве ја Руже како спие многу мала, ... бабата и дедото на Руже, на Лидија мајката и таткото. Само што ја донесовме дома мислам. Еве го тато, само што ја зема прв пат. Ми беше многу мала, се чудевме како да ја држиме 2 (два) килограми и 200 (двесте) грама. А тогаш се појавија за првпат анатомски перничкиња, земавме и ја ставивме во перничке... Еве како се радува, вреска. Со мене постојано во раце и направив еден проблем, се навикна во раце и така израсна до 6-7 години.“

Музика слуша уште од мала, на ТВ постојано биле пуштени музички програми. „Уште од мала!“, потврдува Руже. А првото другарче и било плишаното мече, „кое што постојано го плескаше...што ја лутеше многу“. Обично пред да заспие татко и морал да ја нишка на нозе, со саати.

Ружица завршува основно образование во ООУ „Стив Наумов“, во Автокоманда и со голема поддршка од специјалниот едукатор и рехабилитатор од училиштето, родителите ја запишуваат во средното училиште Музичко балетски училишен центар „Илија Николовски – Луј“ во Скопје, Насока за традиционална музика и игра. Оттогаш започнува заедничката приказна со нејзината професорка Благица Илиќ, која и станува менторка на Руже и во текот на студиите. Се запишува на Институтот за етнологија и антропологија при Природно математичкиот факултет на УКИМ.

„Кога дојде, нормално, не беше упатена во традиционалниот музички свет. Имаше желба, меѓутоа и со посветеноста на еден голем дел од моите колеги, морам да ги пофалам, постигна успех. Работеше со

професорката Гордана Тасева по „Народно пеење“, со професорот Тимко Чичаковски индивидуална настава работеше по предметот „Народни инструменти“ и со сите останати колеги кои ѝ посветија доста време во нејзиниот развој. Но и таа нè поттикна за осознавање на едни нови методи.“, ни раскажува нејзината менторка Благица. Менторката ни сподели за предностите на средното музичко образование во однос на емоционалниот развој на Ружица. „Голем дел од учениците ги прикриваат своите чувства, таа си ги покажува и тоа ни беше еден од големите бенефити, што кај нејзе успеавме да ја поттикнеме таа отвореност за сценски израз или за слободна издишка на личноста, на карактерот. Генерално, можам да кажам дека во другите училишта наставниот план е повеќе формален и не го овозможува тоа.“

Оваа година Ружица завршува прва година на Институтот. Во учењето менторката Благица ѝ е голема поддршка. Учат генерално преку техника на повторување два пати, а некогаш и три пати неделно пред испит, најчесто во интервали од два часа. Ги селектираат најважните, есенцијалните материјали што се потребни и ги запишуваат во форма на прашања. Тие подоцна се учат во континуитет секој ден, заедно со помош на нејзините родители посебно таткото. Има две братучетки што многу и помагаат, понекогаш и дедо Саве. Благица запознавајќи ја Ружица во текот на шесте години, за неа вели „Таа е многу послушна и одговорна, на три пати на неколку серии го чита материјалот, некогаш и си го раскажува. Но најдобар метод за запомнување и е неколкукратно пишување на истиот материјал. Може да забележите и топови хартија потрошени, што е еден сериозен пример како може да се научи материјалот. Овој метод е одличен. Во однос на временска рамка, која е крајната граница на нејзината концентрација, не сме провериле сè уште. Најмногу време сме се задржале два ипол часа и нема проблем, може.“

Во разговорот, Руже ни објасни од каде потекнува етничкиот предел Дебарски дримкол – „Името дримкол е сложено од зборовите „дрим“ или реката Дрим и „кол“ или чување стража. Жителите од околните предели го користеле егзонимот уљуфи, други лажговци, а луѓето од полето ги нарекувале туешани. Дримковците го нарекувале мијачкото население објело зашто носеле дел од чорапи кое се викале објела.“

А како Ружица ги полага испитите?

„Претежно усно, со физичко присуство, но сме пробале и онлајн. Многу е подобар физичкиот контакт. Пофокусирана е, и многу успешно тоа го помина, сега прв семестар, сите шест испити ги положи. Преку колоквиуми или преку форма на цел испит. И генерално можам да кажам, дека присуствувам на сите испити, без големи или со мали бенефиции, значително се очекуваше од нејзе да се покаже, и знаењето си го дава максимално. Сериозен пример на студент е“, вели менторката.

„Работењето со Ружица, мене како ментор ме прави многу горда. Затоа што ми го потврдува чувството дека за нешто сте одговорен и дека тоа го правите доста успешно. Затоа што нејзината посветеност, нејзината дисциплина, одговорност е сериозно на големо ниво и на многу свесно ниво. Почитува авторитети, многу е одговорна, многу е точна, нешто што навистина денес есенцијално сè повеќе и повеќе го снемјува од секојдневието на младите личности - е тоа кај нејзе го има. Можеби сум субјективна, бидејќи сум и ментор, меѓутоа сите од професорите каде што полагаше ја пофалија, ја истакнуваа дека е еден од најредовните студенти. И за нејзе минутата е сериозно вреднувана, нема заокружување на 15 (петнаесет) минути, на половина час....се знае, ако часот започнува во 17:00 часот, Ружица е вклучена и е присутна.“ вели менторката, а Руже потврдува дека е тоа така.

Ружица свири на повеќе инструменти – на тамбура, на пијано, тропа на дајре... Омилена песна и беше „Елен плива по море“, а омилено оро „Тешкото“. За „Тешкото“, менторката Благица ни раскажува:

„Таа тоа го доживува многу интересно, многу експресивно. Со посебен говор на телото, каде што кулминира музиката - кулминираат и движењата нејзини. Голем дел од учениците ја чувствуваат музиката на еден помеханички начин, или ја слушаат мелодијата, па текстот е во втора позадина или во бекграунд. Кај нејзе е значително на свесно ниво и текстот максимално се слуша и се анализира и во зависност од тоа каква е песната дали е амолска или дурска така и ја доживува. Ако е тажна ја тагуваме, ако е весела ја радуваме, си ја плачеме, си се смееме. Така ги изразува чувствата. На „Тешкото“, каде што кулминира музиката кулминира и таа со движење на раце, нозе. На еден суптилен, природен начин го покажува сето тоа.“

Разговарајќи за деновите во МБУЦ „И. Н. – Луј“ и што сè научила, Ружица ни раскажа како се подготвуваат за завршниот настап. Вели „Облекувавме црна опрема. Балетанки....“ а пред да почнат се загревале, „телото, се распејувавме.“ Дури ни испеа и неколку вокализаци за распејување – „Ма ме ми мо му; Ма ма ма ма ма ма; ма ма ма ме ме ме ми ми ми мо мо мо мо; Ма ме ми мо му ма ме ми мо му - Ти море ти моме ти лудо ти си“.

Кога е слободна, обично за викендите оди на прошетка на плоштад, со братучед ѝ Марио јаде чискејк во ресторанот „Бела Виста“. А пак, по завршувањето со учењето со нејзината менторка си пејат песни, играат бесилка и многу сакаат да јадат слатко на крајот од учењето. „Секогаш тато Зоран не почестува со едно преубаво чискејкче или трилече, или дедо Саве не чести. И тоа ни стана една рутина која што и јас едвај ја чекам кога завршуваме. ... Убаво ни е дружењето.“, вели Благица. „Убаво е.“, потврдува Ружица.

ПРИКАЗНАТА НА РЕНАТО

Има 13 години и е одговорен и трудољубив ученик во ООУ „Гоце Делчев“, Илинден. Со својата позитивност е омилен во целото училиште не само во неговото одделение. Ренато е мил, добродушен, со искрено срце и никогаш досега нема навредено другарче. Најуспешен е во играње шах, обожава да игра компјутерски игри со другарите и покрај физичката попреченост оди дури и на пливање. Ренато е прекрасно дете во вистинска смисла на зборот!

Погледнете и самите: <https://youtu.be/m9xRGVFDmCU>

Топол јунски ден, пред крајот на учебната 2021/2022 година, населба Илинден, домот на нашиот јунак Ренато; разговараме со Слаѓана Андонова, мајката на Ренато.

„Задоволство ми е што сте гости во мојот дом.“, не пречекува срдечно Слаѓана, мајката на Ренато.

„Тој е роден со дијагноза spina bifida. Има проблем со движењето, со одењето. Како родител, се надеваш дека ќе родиш здраво дете и кога ми соопштија дека има некоја аномалија јас не бев свесна што е уште тоа. Уште како бебе не знаеш што е, како е понатаму. Подоцна кога наполни веќе година, кога другите деца на негова возраст почнуваат да одат а тој не, е тогаш веќе си го враќаш филмот и знаеш што те очекува понатаму.“, се сеќава мајката Слаѓана.

А кога ја прашавме да ни го опише како личност, Слаѓана вели „Тој е многу дружељубив, се дружи, има дури повеќе другари од брат му, иако брат му е постар од него. Се дружи со сите и сите го прифатија таков како што е. Има талент и за глума, но тоа јас не го забележав, туку наставничката. Благодарение на нејзе, глумеше во неколку претстави.“

По неколку денови го посетивме и ООУ „Гоце Делчев“, Илинден и поразговаравме со одделенската наставничка Станка Мицевска, која била со Ренато од прво до петто одделение.

Првата работа што ни ја кажа неговата наставничка е дека „Ренато е прекрасно дете, дете во вистинска смисла на зборот. Не верувам дека има некој што не го сака или не посакува да другарува со него. Не само што се дружи со дечињата од неговото одделение, туку тој и во целото училиште има премногу другари кои го сакаат и соработуваат со него... никогаш досега нема навредено некое другарче па затоа е и омилен помеѓу другарчињата.“

Наставничката Станка сподели со нас дека тој е и „многу исполнителен, одговорен и трудољубив ученик и постојано напредува во поглед на образованието“.

Ренато, како и секое дете се радува, горд е на сопствените постигнувања, но не се задоволува со тоа што ќе го постигне туку сака уште повеќе да напредува во секој поглед, забележала неговата наставничка. Учувствувал во многу вон-наставни активности. Во прво одделение глумел во една мала претстава, потоа

учествувал на тортилијада и освоил награда - торта која ја споделил со своите другари и другарки и заеднички се почестиле.

Наставничката Станка ни раскажа во колку други активности учествувал. „Учествуваше на телевизија во емисијата „Свон“. Освен тоа, учествуваше и во еден проект „Мост на пријателство“, кој го имаме во соработка со Република Хрватска. Освен во проектот, учествуваше и во повеќе вон-наставни активности. Една тајна ми сподели па потоа јас ја пренесов на родителите дека тој многу сака спорт. Па затоа родителите, одлучија да спортува, односно да плива. Сега оди на пливање. За шах, морам да го пофалам, дека е доста солиден, меѓутоа јас тука немам никаква заслуга, тука најмногу неговиот дедо, тој ми кажа дека го бодрел, го мотивирал и го учел да игра шах. Значи, во слободно време дома со дедо, Ренато научи да игра шах.“

Додека бевме во неговото училиште, поразговаравме и со Ренато, во училишниот двор. Со постојана насмевка што плени ни се претстави, „Јас се викам Ренато Андонов, имам 13 години, во септември полнома 14. Живеам со мајка ми, татко ми, дедо ми и брат ми. Мене ме радува кога играм шах, кога одам на пливање. Ме растажува...хм па тешко може мене нешто да ме растажи. Во слободно време, играм шах или одам на пливање или играм некои видео игри со моите другари. Имам омилени повеќе компјутерски игри, Кантер страјк (Counter strike), ГТА 5 (GTA 5). Си имам пријатели на училиште, зборуваме за видео игрите, за оценките сега на крај на годината, за некои познати шахисти..Имам симпатија, од седмо Б.“

Како изгледа еден типичен ден на Ренато кога оди на пливање?

„Ќе станам наутро околу 7ч, ќе доручкувам, ќе измијам заби, ќе се средам и потоа ќе си го подготвам ранецот со костими за капење, со крпи. Ќе одам со тренерот, ќе пливаме. Ќе се вратам дома, навечер играме со другарите видео игри. И тоа е.“

Која е најголемата желба на Ренато?

„Најголема неостварена желба ми е да учествувам на некој натпревар во пливање, на натпревар за шах...“

Си заминавме од училишниот двор со насмевки на лицето и топлина во срцата, со чувство на исполнетост, а во ушите ни одекнува зборовите на Ренато „...хм, па тешко може мене нешто да ме растажи!“

Има 21 година и е дружељублив, посветен и мотивиран. Осман е талентиран за фудбал и тоа е неговата прва љубов. Исто така тој обожава да слуша и турска музика. Неговиот идол во светот на фудбалот е Роналдо. Покрај тоа што е добар фудбалер, Осман е и лидер и мотиватор на целиот тим со кој освојува награди и медали во и вон Македонија. Осман е пример за талентирана личност со силни квалитети!

Приказната на Осман погледнете ја тука:

<https://youtu.be/qxaXpzR3buk>

На околу 100-тина километри од главниот град се наоѓа Општина Конче и домот на Осман. Последното петочно утро од месец Јуни го искористивме да го запознаеме Осман Исмаил и неговите најблиски и одблиску да ја пренесеме неговата приказна. Главна поддршка на Осман е неговиот брат Едип, кој својот помал брат Осман го опишува со следните зборови:

„Осман е добар, мирен е, весел е, оди на училиште, оваа година го заврши училиштето, матурант ќе биде. Живееме заедно, со мојата ќерка се дружат, со други деца се дружат, добар однос имаме. Ние заедно пораснавме, цело време сме заедно, работиме заедно земјоделе, насекаде одиме заедно.”

За љубовта кон фудбалот и брат му Едип потврдува додавајќи:

„Многу има мерак за фудбал, постојано е со топката дома. И во маалата со другарите фудбал игра.”

Осман уште од мали нозе бил заинтерсиран за фудбалот, тоа е неговото прво хоби со кое сака да поминува време. Заедно со Осман и неговиот тренер појдовме кон фудбалското игралиште во село Конче каде Осман ни ја покажа својата пасија и талент кон фудбалот. Кога зборувавме за идолот на Осман, тој самиот вели:

„Сакам да бидам Роналдо.”

Осман покрај фудбалот е успешен во училиште, годинава успешно го заврши средното образование во ДСУ „Искра” Штип. Осман во своето слободно време исто така сака да слуша турска музика и да го поминува своето време со другарите од маало со кои играат фудбал.

Покрај големата морална поддршка која ја добива од својот брат, Осман исто така има поддршка од Генералиот секретар на Сојузот на спортски федерации на Македонија Борче Боев, кој е тренер на повеќе деца со атипичен развој и исклучителен талент за фудбал. Борче за талентот за Осман вели:

„Осман има одличен вроден талент, одлична моторичка способност за фудбал, знае да игра фудбал, ги знае основните елементарни движења во фудбал, знае премногу да дрибла и се однеува како вистински фудбалер на теренот.“

Тимот на Борче во кој главен мотиватор и лидер е Осман имаат голем број на натпревари, од кои дел се и надвор од границите на нашата држава.

„Натпревари имаме во Скопје во најголем дел, во Кавадарци имаме натпревари, одиме во Бугарија - во Софија, во Белград одиме на натпревари, во Ровињ одиме на натпревари, кадешто нашите дечиња освојуваат, верувајте, медали и пехари и се претставуваат во најдобро светло, верувајте, одлични се како спортисти и како деца се добри.“, потврдува тренерот Борче.

Во Конче фудбалскиот терен е на тврда подлога, тренерот Борче со своето искуство препорачува:

„Со многу повеќе тренирање со овие дечиња, да им овозможиме доколку имаме можност барем соодветни услови, а тоа се терени. Овие деца, во најголем дел, имаат мала попреченост во начинот на движењето, затоа што се со рамни табани и е добро да играат на пример на меки подлоги, односно мека подлога, дали тоа е природна трева или вештачка трева.“

Убав крај на последниот работен ден од месец јуни 2022 година! Си заминавме во Скопје охрабрани од сознанието дека и надвор од главниот град, децата и младите со атипичен развој имаат можност да ги развиваат своите таленти, со поддршка на личности со широко срце како тренерот Борче и братот Едип.

ПРИКАЗНАТА НА МЕЛАНИ

Оваа учебна година таа ќе оди во седмо одделение. Омилени часови на училиште ѝ се часовите по англиски јазик. Надвор од училиште, Мелани ужива да гледа Јутјубери, да игра видео игри како и да оди на прошетки со нејзината најомилена личност - дедо ѝ! Таа е ведро, духовито и креативно девојче. Нејзиниот омилен Јутјубер е Џи Пи. Исто така ужива да гледа филмови и да игра карти. Мелани и нејзините интереси вредат да се запознаат подобро затоа што таа е прекрасна личност со безброј квалитети!

Погледнете го кусото видео за Мелани: <https://youtu.be/8f9409OtotE>

Стоиме пред влезот на скопскиот трговски центар „Ист гејт“ и ја чекаме Мелани со мајка ѝ да ни се придружи. Возбудени сме. Доаѓаат, Мелани е во количка која ја движи нејзината мајка Елена. Срамежливо се запознава со нас, продолжуваме внатре и седнуваме во кафулето. Мелани пие сок од јаголко. Марија, волонтерката од Ало Бушавко телефонот за деца и млади носи карти за играње и ја прашува Мелани дали ќе ја научи да игра. Мелани, сега веќе опуштена, насмеана го прифаќа предизвикот и почнува играта! Мелани постојано победува! Додека Мелани и Марија играат ние разговараме со мајка ѝ Елена. Ни споделува дека Мелани многу сака да шета и дека често се надвор. Но исто така сака многу да гледа и Јутјубери, омилен и е Џи Пи, сака да игра видео игри, знае добро англиски јазик и може во исто време повеќе работи да прави - на пример, го слуша Џи Пи на Јутјуб, но во исто време следи и учествува во разговорот со семејството. Има и постар брат. На оваа средба, мајката Елена ни кажа дека носењето маски за време на пандемијата за нив не претставувало ништо ново, зашто Мелани заради нејзината состојба - цистична фиброза и пред пандемијата носела маска за заштита, заради подложноста на инфекции. Ни раскажа и за првите години пред да ѝ биде дијагностицирана нејзината состојба, посетувале многу здравствени институции, дури и надвор од Македонија.

„Опа!“, ја слушам како извикува извлекувајќи некоја „добра“ карта во играта со Марија. Додека играат си разговараат:

Марија: Со дедо, што правиш?

Мелани: Одам на гасеницата, а и во слободно време сакам да одам на гасеницата.

Марија: Која ти е омилена компјутерска игра?

Мелани: Ја знаеш ли онаа игра со Кристина? „This is my house“ каде што вика....

Кога ќе порасне Мелани има повеќе желби што сака да биде - пожарникар, да работи во полиција и да биде медицинска сестра и доктор и сè! (Н. З. Хм, интересно! Сите избрани професии се помагателни, дури спасувачки професии!)

Марија повторно ја прашува, „Што правиш кога ќе станеш наутро?“, а Мелани едноставно и одговара, „Се расонувам за да бидам многу свежа! И потоа си јадам палентичка!“ И кажува на Марија дека многу го сака дедо ѝ, „Кога е дедо тука, ми е остварена желбата. Кога дедо е радосен и јас сум радосна.“

По оваа наша многу интересна прва средба, се договоривме да одиме на еден нејзин час во Центарот за асистивна технологија на здружението „Отворете ги прозорците“ и отидовме. Се запознавме со нејзината менторка-логопед Драгана Дојчиновска, која со Мелани работи скоро три години, започнувајќи онлајн за време на пандемијата на Ковид -19, иако Мелани доаѓа во Центарот од 2015. година.

„Како што споменав, ние две го започнавме нашето дружење во 2020г. каде се дружевме онлајн преку платформата „Онлајн сервисна служба“. Во договор со мајката најнапред направивме онлајн проценка за оние потреби и можности на Мелани за да се работи во следниот период и да се дава поддршка од логопед во претстојниот период. Во текот на изминатите две и пол, односно три години откако започнавме да се дружиме со Мелани, започнавме да работиме во делот на подобрување на комуникацијата, подобрување на артикулацијата на одредени гласови кои се забележуваат како неправилни во артикулирањето и секако збогатување на фондот на зборови, односно да имаме една правилна и послободна комуникација со врсниците што е важен социјален момент. Работиме и во делот на подобрување на училишните вештини, односно препознавање и именување на буквите, препознавање на бројките, читање на едноставни слогови, па сè до сложени зборови и поголеми реченици.“, раскажува Драгана.

Пред започнување на работата, во Центарот прават проценка на способностите со цел да се направи индивидуализиран работен план за секое лице. Кога Мелани за прв пат дошла во 2015 година, и нејзе и е направена проценка од страна на специјални едукатори, и при тоа се забележале потешкотии во делот на когнитивните процени, потешкотии во делот на насочување на вниманието кон одредени активности, понатаму потешкотии во моториката, и визиомоторната координација. Направен е индивидуален план и со континуирано работење и индивидуален пристап во работата со Мелани сето тоа е подобро. Во тоа голема улога имаат и асистивните уреди користени во континуираната работа со Мелани. Таква технологија е трагболот, шарената тастатура, како и екранот на допир. Додека ова ни го раскажува логопедот Драгана, Мелани веќе работи на шарената тастатура и екранот на допир и бои цртеж.

Во работата со Мелани најголем предизвик бил да ѝ покажат дека таа навистина умее и има голем потенцијал, којшто тимот од специјални едукатори и логопеди постојано го поттикнуваат кај Мелани, за да има квалитетен живот, да биде самостојна личност и да има успех во различни сфери од животот.

Охрабрени од разговорот со логопедот, отидовме до ООУ „Стив Наумов“ во Автокоманда, на договорена средба со класната раководителка на Мелани, наставничката Татјана Арсова, наставник по англиски јазик.

Наставничката срдечно не прими и со голема љубов ни раскажуваше за Мелани.

„Мелани заврши шесто одделение и во паралелката е од прво одделение. Цел овој период Мелани е активен член на одделенската заедница. Во одделението постои другарство кое го негуваме и развиваме и Мелани е дел од тој процес, исто како и сите други деца. Со соучениците комуницираат, разговараат, споделуваат работни материјали, се шегуваат, разменуваат информации во однос на хобија. Тие се во една постојана дружба. Таа е прифатена и сакана од страна на соучениците.“

За Мелани како ученик, ни сподели дека за време на часовите Мелани со радост се вклучува, одговара и поставува прашања, зема учество во дискусии, кажува свое мислење, споделува нејзини лични искуства во однос на дадена тема. Таа е особено талентирана за јазици. Покрај англискиот го изучува и

германскиот јазик. Англискиот јазик го разбира без проблем и флуентно зборува, а во работните задачи секогаш внесува креативност.

„Во однос на работните задачи можам да издвојам дека со особено задоволство ги решава интерактивните квизови“, вели наставничката Татјана. „Мелани е дружељубива, ведра и комуникативна личност. Таа е и трудољубива. Со ентузијазам ги прифаќа и извршува дадените задачи и често знае да додаде нешто свое во работата доколку истата е поврзана со нејзино поле на интерес“, продолжи да ни ја доближува Мелани како личност.

Ќе завршиме со изјавата на класната раководителка на Мелани,

„Мене ми е задоволство што Мелани е моја ученичка. Гледајќи ги резултатите кај Мелани, и мојата мотивација е поголема, како и резултатите кои ги постигнуваме се сè подобри.“

ПРИКАЗНАТА НА ИЛИНА

Не би можеле да најдеме доволно зборови со кои би ја опишале, бидејќи нејзиното секојдневие е исполнето со многу активности во кои таа ужива. Илина е позитивна, отворена, упорна и ведра личност и со нејзината енергија го крева тимскиот дух. Обојува да танцува, но најмногу ужива кога пее! Со редовноста и посветеноста го совладала пливањето, па затоа денес може да се пофали со освоени медали на многу натпревари!

Погледнете и самите: <https://youtu.be/jr5q5olyxLQ>

Илина е родена на 3. август, ден по големиот празник Илинден, како една од близначките сестри. Отсекогаш била активна, учествува во различни активности, со поддршка на својата мајка и најблиските. Основно образование завршила во ООУ „Јан Амос Коменски“, О. Карпош, а кога се сретнавме веќе ја беше завршила третата година во средното училиште на Град Скопје „Георги Димитров“.

Се сретнавме пред зградата на Колектив „Ветерница“ едно попладне додека Илина одеше да се види со Билјана, менторката на Илина. Како филмска ѕвезда, со ведра насмевка, полетна, енергична, ни мавна со раката влегувајќи во влезот ....

„И вежбам, и пејам и танцувам. Сакам нешто да ви признаам – ги научив скоро сите песни, и плус и претстава ние ќе имаме и затоа ние сме тука.“, беа нејзините први зборови кога го започнавме разговорот со неа, а потоа и со нејзината менторка Билјана Димитрова, еден од менторите во Колектив “Ветерница“.

Дознавме дека Илина доаѓа во “Ветерница“ од 2017 година, активно работат со еднеделни средби речиси секогаш, дури и за време на пандемијата, успевајќи да создадат хибриден модел на работа - онлајн и во живо. Тоа се скоро пет години интензивна работа!

„Сите мои зборови да ја опишам Илина ќе бидат залудни, таа најдобро се опишува себеси. Но ќе ја опишам накусо како вредна, посветена, професионална и упорна. Пред сè упорна за да совлада нови предизвици, заради тоа што имам прилика да работам со типични и атипични деца. Ова го тврдам најодговорно, како едукатор, не за пред камерите, но искрено како ученик со којшто работам веќе 4-5 години“, ни кажа Билјана кога ја замоливме да ни ја опише Илина.

За ангажманот на Илина во „Ветерница“, Билјана ни сподели дека Илина најмногу ужива во пеењето, и располага со богат репертоар на песни. Менторката Билјана истакна дека Илина и е особено значајна во групата заради тоа што има лидерски способности во однос на пеењето. „Знае да викне силно, знае да пушти убава интонација и глас и тоа е многу битно за целата група, со повторувањето да го постигне истото, да бидеме малку погласни, да бидеме повидливи, да бидеме мотивирани“, ни раскажа Билјана. „Исто така има добра кондиција, не ѝ паѓа концентрацијата лесно, тука ми е присутна, ги слуша моите наизменици, што исто така е добар мотив за во една група. Обојува да танцува, во танцувањето е можеби подобра од мене, има особено чувство и за ритам, но пред сè има еден позитивен дух, веселост, којшто е многу важен“, продолжи Билјана да ја ни ја доближува Илина како личност.

„Не ја мрзи да живее, не ја мрзи да работи, сака да се движи, сака да се смее, така што тоа е многу важно во една група, понекогаш кога доаѓаме и со проби, кога станува и напорно, и тензично, бидејќи без

разлика, секогаш пред да се претстави делото кај сите нас постои една трема, многу е важно да имате некаков позитивен дух којшто ја води работата.“

Менторката Билјана ни раскажа дека покрај пеењето, подготвувањето претстави и настапи, работат и на развој на фината моторика и препорача тоа да се практикува кај сите деца, а особено со децата со атипичен развој бидејќи преку фината моторика многу се работи на когнитивниот развој и упорната работа води кон забележливи резултати.. „Во цртањето особено напредува, тука забележуваме напредок со текот на работата, затоа што ако од овие две други работи тргнавме од некое повисоко ниво, за цртањето постојано ја следам, и доживуваме и колоритност, појавување на форми, веќе нејзин идентитет којшто се проткајува од формите што ги употребуваме, полека одиме и кон правење на кукли, а во последниот проект „Чудата во земјата на Алисите“, Илина го направи и својот прв анимиран филм, во времетраење од неколку секунди. Тука го имаме Мачорот како главна улога и навистина е задоволство да се гледа, иако тука сечкањето ни беше голем проблем, но полека го совладуваме.“

Додека ние разговаравме со менторката Билјана, Илина седеше на работната маса и сечкаше шаблон од цвет, што бара ангажирање на фината моторика. Билјана го прекина разговорот и седна до неа за да ја поттикне успешно да заврши со сечкањето. И покажа како да сече следејќи ја линијата и да го врти листот, така што прво таа сечеше, а потоа и ги даде ножичките на Илина и ја следеше и поттикнуваше додека не го исече шаблонот.

Колектив „Ветерница“ работи и во полето на изведбени уметности, преку театарот, но и во полето на визуелните уметности. „Преку уметностите работиме на моторички развој и на когнитивен. Ги користиме како алатка којашто не е само за во галериите, да ја гледаме од далеку, туку алатка со којашто може да се игра, да се учи и да се унапредува“, истакнува Билјана.

Што вели Илина за нејзиното искуство во „Ветерница“?

„Вежбаме со хорот, имаме претстави, и спремаме претстава и наскоро вие ќе ја дознаете. Доаѓам стално на Ветерница, пееме, цртаме и плус имавме претстава што се викаше „Алиса во земјата на чудата“. Јас бев Мачор, господин Марио беше Шапкарот, дури има и плус нови песни што ги знам, тие се „Неправда“, „Донка“, „Јано мори“. Да ви кажам и дека имам многу награди и многу ги сакам тие награди затоа што одам и на пливање, и на танц и освоив второ место танц. Марио ми е партнерот и тој мене ми помага во тангото и во танцот. Партнерот служи за да ми покаже како треба да се игра“, возбудено и без прекин ни раскажа Илина.

Тој јунски ден поминавме едно исполнето попладне дружејќи се со Илина и нејзината менторка од Колектив „Ветерница“, Билјана. Но не заврши тука нашата дружба. Веќе имавме договорено нова средба, при крајот на јуни, овој пат на базен, уште едно место, уште една област во која Илина е своја!

Одиме на базен „Борис Трајковски“ во Општина Карпош!

Се сретнавме со Илина и мајка ѝ Мимоза, во недела точно на пладне на 26 јуни пред влезот на базенот. Тука не пречека и нашиот друг соговорник, Игор Димовски, последниот Македонец кој го препливал Ламанш и тренер по пливање на Илина веќе две години.

Додека Илина тренираше, поразговаравме со Мимоза Петревска Георгиева, мајката на Илина.

Ја прашавме како би ја опишала Илина.

„Илина е прекрасно девојче, многу добродушно, многу емпатично, многу вредно, многу амбициозно. Девојче коешто знае да се грижи за другите, и коешто како расте, имам чувство дека има сè појасна визија за себе, што сака, а што не сака да прави“, искрено сподели Мимоза.

До идејата за тренинг по пливање дошле спонтано поттикнати од самата желба на Илина. „Кога одевме на летните одмори, видов дека Илина многу сака вода, многу сака да плива, но заради неразвиената груба моторика пливањето не и одеше баш најдобро. Покрај нејзината сестра, која е одличен пливач, се виде и нејзината желба да влезе во подлабоко, да научи убаво да плива. Така почнавме да ја носиме во Клубот на Специјалната Олимпијада, кадешто многу добро ги усоврши пливачките техники, така што сега, за разлика од првичниот период кога беше прилично инхибирана од вода, се плашеше, сега е многу послободна и ужива во пливањето“, ни раскажа Мимоза.

Дали забележува некакви промени или влијание од тренингот по пливање кај Илина, ја прашавме мајка ѝ, на што таа ни одговори, „Беневитите на пливањето се надалеку познати и универзални мислам за сите луѓе, не само за децата, па и за децата со попреченост. Многу е посамоуверена, многу е послободна, многу е пофлексибилна. Во подобра физичка кондиција. Исто така, мислам дека одлично ѝ делува и психички, ја смирува, ја релаксира. Во таа смисла мислам дека пливањето е една од дисциплините којашто најмногу и одговара.“

Се вративме назад на „теренот“, во базенот и уживавме неколку минути во одлично изведената пливачка техника „краул“ на Илина, која неколку пати ја преплиуваше должината на базенот. Потоа поразговаравме и со тренерот Игор, додека Илина уживаше во пливањето.

Дознавме дека со Илина се дружат веќе две години и тој се присети на првите денови од нивното запознавање: „Таа дојде како срамежливо девојче коешто едвај можеше да исплива една должина од базенот. Но, се разбира препознав кај неа еден момент којшто ретко го има кај децата, тоа е упорност и голема желба да научи да плива. Како што гледате, таа веќе плива една должина без никаков проблем, на мое големо задоволство, и секојпат го подобрува времето што значи дека квалитетот на пливањето ѝ е веќе совршено. Илина е едно девојче коешто, препознав уште на првиот момент, е премногу упорна и решителна за да го оствари тоа што го сака. Таа го сака пливањето премногу, и најдобро од сè е показател на тоа дека пливањето за нејзе претставува едно големо задоволство.“

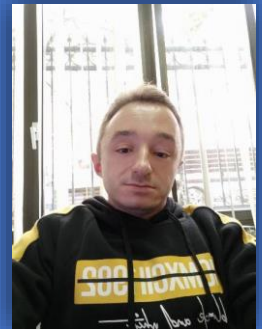
Со Специјална Олимпијада учествуваат на секој можна прилика на која може да учествуваат, а Илина има учествувано на неколку натпревари. На натпреварите таа покажува во континуитет одличен резултат при што на секое натпреварување нејзиното време е сè помало и помало, односно ефективност на пливањето и е исклучително подобрена.

„Илина е девојче коешто на секој час исполнително ја извршува целата програма којашто ја задавам јас како тренер. Таа е редовна, исполнителна и се надевам дека така ќе остане. Ѓ посакувам голем успех и големи спортски резултати во пливањето во иднина“, ја заврши својата приказна за Илина тренерот Игор.

„Кога пливам ми е убаво. Имам повеќе награди, дека освоив прво место и второ место, пливање. Нашиот тренер се вика Игор и тој ни помага во пливањето. Марио исто плива, Стефан и Марио, со нив пливаме и со нив можеме, заедно, тимски да победиме. Имаме и плус натпревари, ќе одиме за Албанија и за Германија, можно е таму да победиме. Си пливам заедно со моите дечки, си се сакаме, си ги делиме тајните, и тоа е тоа“ Илина Георгиева, девојка на 19 години, со неколку освоени награди во натпревари за пливање со Специјалната Олимпијада.

ПРИКАЗНАТА НА ДАРКО

Дарко Стојановски, има 33 години. Моментално е студент на Филозофскиот факултет на Институтот за социјална работа и социјална политика и е волонтер во СОС детско село. Има ретка болест на коските или *osteogenesis imperfect* – слаби коски, што лесно се кршат но тоа не му пречи да се движи и функционира самостојно.

За него, професорите велат дека е исклучително талентиран во исполнување на студентските обврски, на што тој одговара дека Институтот за социјална работа и политика е токму тоа што го сакал. Претходно има работено во Здружение за телесни инвалиди во Скопје, но поради пандемијата останал без работа.

Сака да помага, му се допаѓа работата и обично сака да ги смее луѓето па затоа речиси и да нема лице кое не си заминало без насмевка по разговор со Дарко. “Волонтирањето во СОС детско село е супер искуство, не е тешко. Интересно е што кога ќе се јават сакаат веднаш да те прашаат за податоци, но ние како волонтери немаме секогаш детални информации.”

За своето искуство со пливањето вели: “Одам на пливање. Започнав поради мојата попреченост, затоа што мора да бидам активен постојано, затоа и користам обична количка. Ако користам електрична може да ми ослабнат мускулите, бидејќи не се движам постојано. И покрај тоа што имам шипка во раката поради повреда, сепак тоа не ме спречува да пливам. До базенот во Карпош одам со автобус, пливам 1 км за час и половина и потоа движам на релација од Борис Трајковски до Железничка станица, дополнителни 6 км. Автобускиот превоз е на задоволително ниво за лицата со попреченост, досега не сум имал проблем, само уште рампите да ги направат.

Дарко го радува кога некого ќе насмее, многу сака да игра со деца, вели љубовта е обострана. Обожува да си игра со внуците, сака да запознава нови луѓе и да им помага. На факултет го викаат и професор, бидејќи секогаш има подготвено материјали за учење. Она што го растажува е обично тоа што не сака луѓето кога ќе се расплчат. Како мал пишувал, но постојано откако ќе ги прочитал своите текстови пријателите кои слушале се растажувале. Оттогаш се одлучил да не пишува и да се фокусира на тоа да ги смее луѓето со кои комуницира на дневна основа.

Во слободно време обожува да чита книги, најмногу чита криминалистика, најомилен му е серијалот Играта на Ангелот, додека од филмови преферира научна фантастика и документарци. Утрото го започнува со вежбање 1ч. Во текот на денот 3-4 часа му поминуваат во вежбање, вклучувајќи го вежбањето напладне и навечер. Останатото време го поминува во активности со семејството и работни ангажмани.

На прашањето: Кои се твоите таленти? Како би се опишал себе си?

Дарко одговара: „Поправам компјутери, завршив во СУГСГ „Михајло Пупин“, отсек електротехничар за компјутерска техника и автоматика и истото го завршив вонредно за 2 години, бидејќи тогаш кога требаше да продолжам после основно во средно образование немаше услови за лица со попречености па во 2018 се запишав сам вонредно. Исто така, најбрз сум во Скопје со инвалидска количка.

Обично се трудам да учам нови работи, секогаш велам дека тоа што сум во инвалидска количка не е пречка дека јас не треба нормално да функционирам. Најчесто родителите се оние кои ги затвораат децата со попречености. Повозрасните лица со попречености се научени дека треба да имаат помош и дека не може сами да функционираат, додека младите се поотворени, но сепак тоа зависи од нивната самостојност.

Имам завршено во СЕМОС за Microsoft office пакетите, напредно и основно ниво, курсеви по англиски јазик и за програмирање.“

Како најомилени и најубави периоди ги издвојува моментите на факултет и во основно образование. И покрај тоа што бил единствен во количка, немало дискриминација. Со сите другарувал, сите го познавале, никогаш не бил изолиран или отргнат од активностите. “На почетокот немаше рампа во училиштето, па моите другари ме креваа по скали за да стигнам до училницата.“ раскажува Дарко.

Лицата со попреченост се една од најмаргинализираните групи во општеството за која знаеме малку, односно го знаеме она што другите ни го кажуваат за нив – непотполните статистики, спорадичните истражувања кои главно се фокусирани на она што недостига за животот на овие луѓе да биде подостоинствен, сведоштвата на нивните семејства/старатели/едукатори/асистенти. Многу ретко се слуша нивниот глас. Затоа секој обид да се допре до нив е драгоцен.

Оваа популација е малку застапена и во медиумите и воопшто во јавниот дискурс, што придонесува за нивната „невидливост“ односно за нивна перцепција како за неважен чинител во општеството. Еден од начините за надминување на ваквата состојба е промовирање на самозастапувањето како акт на гласност на оваа популација преку нивно охрабрување да зборуваат за себе, своите потенцијали, достигнувања но и предизвиците со кои секојдневно се соочуваат.

Притоа, мошне важна карика е и оној кој го води процесот: новинар, истражувач, едукатор. Тој е филтерот низ кој се процедува приказната и од неговиот став, подготвеност, информираност зависи крајниот резултат и сликата што за овие личности се пласира во јавноста.

ПОДГОТОВКИ

Кога разговарате со лица со попреченост мошне е важно е да ги прифатите и да ги уважите нивните различности како што ги прифаќате различностите на типичните луѓе. Не го ставајте акцентот на нивните ограничувања, туку на нивните потенцијали. Разговарајте со нив како со рамни на себе.

1. Запознајте ја личноста со попреченост и обидете се да ѝ се претставите на наједноставен начин и да објасните што е целта на вашата мисија. Ракувајте се доколку личноста е подвижна или доколку ѝ е пријатно да оствари таков контакт.
Секогаш е добредојден некаков гест што ќе го скрши мразот - опуштен воведен разговор, шега, дури и некое ситно подароче што би ја израдувало.
2. Запознајте го контекстот во кој живее, работи, се школува, престојува лицето со попреченост. Ова мало истражување ќе ви даде многу информации и материјал за приказната што ќе ја раскажете.
3. Мапирајте ги точките од секојдневието каде што личноста со попреченост постигнува натпросечни резултати: во училиште, во извршувањето на домашните обврски, во практикување на некакво хоби, во спортска сала, на факултет...
4. Запознајте ги луѓето со кои живее лицето со попреченост: неговите/ нејзините родители, старатели, наставници, професори, роднини, тренери, комшии. Поразговарајте со нив за тоа за каква личност станува збор, кои се нејзините таленти/афинитети, со какви потешкотии се соочува, што е она што ја радува или вознемирува, како да ѝ пристапите.
Имајте на ум дека луѓето од најблиското семејство кои деноноќно се грижат за лицата со попреченост носат преголем товар врз себе и може да бидат истоштени, апсорбирани од секојдневните проблеми и песимистични, особено мајките на овие лица. Од тие причини ако сакате да добиете малку поинаков ракурс на приказната, добро е да поразговарате со нивните браќа и сестри или некоја личност надвор од семејството.

5. За подобро да се информирате читајте текстови кои ја третираат оваа проблематика- интервјуа, новинарски статии, книги. Обрнете внимание на точките што ви се допаѓаат и би ги примениле во вашата работа и точките што не ви се допаѓаат во овие написи.
6. Прелиминарно поразговарајте за дозвола за снимање/ фотографирање од родителот, старателот со кои живее лицето. Исто така, доколку снимате/фотографираате надвор од домот, во некоја институција побарајте дозвола за снимање/фотографирање од надлежното лице.
7. Проверете дали техничката опрема што ќе ја користите функционира, за да не дојде до несакан застој и потреба од преснимување.
8. Во целиот овој процес пожелно е да бидете пријатни и ведри, не пренападно облечени или на себе да имате детаљ кој ќе го одвлекува вниманието.
9. Внимавајте околината да биде смирувачка и по можност позната за интервјуираните.

ПРОЦЕС НА ИЗРАБОТКА НА ИНТЕРВЈУТО/ВИДЕО МАТЕРИЈАЛОТ

1. Одберете локација каде лицето се чувствува најпријатно, безбедно или каде што ги постигнува резултатите кои сакате да ги презентирате: училиште, факултет, спортска сала...
2. Направете грубо сценарио или работна агенда како би се одвивала вашата средба (со наведени локации, соговорници).
3. Проверете дали ќе ви бидат потребни асистенти кои ќе го олеснат процесот: преведувач на знаковен јазик ако лицето со оштетен слух (пожелно е да знаете неколку основни фрази на знаковен јазик), или персонален асистент – доколку лицето е во количка или има други потешкотии.
4. Оптимално организирајте го времето - зависно од попреченоста на лицето со коешто разговарате. Снимањето, разговорот не би требало да трае подолго од половина час, зависно од кондицијата на соговорникот.
5. Бидете смирени и трпеливи и не го побрзувајте лицето со попреченост додека зборува/се изразува.
6. Подгответе го лицето со попреченост за она што ќе се случува, запознајте го со тоа како ќе тече процесот на снимање и за она за коешто ќе разговарате.
7. Ако имате средба со личност којашто е нестрплива и спонтанa - најдобро е да не правите предолги подготовки и да почнете веднаш со разговорот, без многу прекини и повторувања.
8. Користете чист едноставен, симплифициран јазик. За да бидете јасни обидете се да зборувате бавно, но не и прегласно.
Зборувајте директно со личноста со попреченост, не со неговите придружници или асистенти. Ако не го добиете одговор веднаш, тоа не значи дека лицето нема да ви одговори. Бидете трпеливи и флексибилни.
9. Погрижете се за благосостојбата и интегритетот на лицето со попреченост. Внимавајте да не го изморите, надразните, навредите.
10. Имајте позитивен и афирмирачки пристап - дајте им на знаење дека сте чуле за нивните успеси и дека им се восхитувате.
11. Слушајте внимателно, особено доколку спроти себе имате личност која има проблем со вербалното изразување. Бидете трпеливи и избегнувајте да ја коригирате или да и ја довршувате реченицата.
12. Не тврдете дека сте разбрале ако некој дел од одговорот не ви е јасен или логичен. Повторете го тоа што сте го слушнале и овозможете ѝ на личноста да ви појасни.
13. Побарајте ги и запишете ги точните имиња и презимиња на сите соговорници кои учествуваат во градење на приказната.

ПОСТПРОДУКЦИЈА/ ОБРАБОТКА НА МАТЕРИЈАЛОТ

По завршување на разговорот/ снимањето, прегледајте/преслушајте го материјалот за да утврдите дали нешто недостасува. Доколку не сте задоволни, повторно обидете се да добиете одговор на вашите прашања, доколку вашиот соговорник кондициски е подготвен. Доколку не е, договорете друг термин што ќе ви одговара.

Проверете ги исказите на лицата со погреченост со нивните родители/старатели/наставници/ тренери. Некои луѓе со погреченост имаат поинаква перцепција на настаните, некои од нив се склони кон фантазирање поради што секогаш е пожелно дискретно да го проверите она што ви е кажано.

При склопувањето на наративот не прибегнувајте кон премногу шминкање и забавување на реалноста и покрај тоа што сакате да пренесете афирмативна порака. Држете се до реалноста.

Обидете се да ја склопите приказната согласно сценариото и материјалот што сте го добиле. Некогаш вашата првична замисла нема да се поклопува со она што ќе го добиете како одговор. Останете отворени, флексибилни и обидете се да ја доловите „пошироката слика“.

Доколку некој од соговорниците родителите/старателите/наставниците ви го побара материјалот на авторизација, дозволете му го тоа.

НА ШТО ДА ВНИМАВАТЕ?

При разговор/ интервју со лице со погреченост внимавајте подготовките и целиот процес да не траат предолго. Предолгите технички подготовки може некои од овие лица да ги направат нестрпливи или без фокус. Секогаш имајте подготвени прашања, сетинг и сценарио на целиот настан.

На пример: Претходно одредете ги точките на кои би снимале и проверете дали се соодветни и достапни. Обидете се визуелно да си ја претставите сцената и што таа би требало да содржи и да претставува.

Не се плашете од „режирање на ситуации“, сè додека тие кореспондираат со реалноста што таа личност ја живее.

Избегнувајте метеж и пребучни места. Тоа може да ги направи вашите соговорници раздразливи, конфузни или дефокусирани.

Овие лица имаат посебен начин на говор и изразување. Може да зборуваат на начин кој ќе ви биде неразбирлив, да зборуваат на англиски јазик или на начин кој ќе направи да помислите дека не сте го добиле одговорот на вашето прашање. Следете го текот на нивната мисла и можеби ќе добиете одговори и на прашања што не сте ги поставиле, а се важни.

Поставете здрави граници. Не им дозволувајте предолго да се однесуваат разгалено или несоодветно кон вас.

Обидете се да изгледате самоуверено а не беспомошно во некоја непредвидена ситуација. Со некоја добра шега опуштено повторно вратете се на разговорот.

Бидете асертивни и обидете се вие да го водите разговорот или да го пренасочите ако отиде во сосема друг правец.

Некои лица со погреченост сакаат да бидат допирани и да се прегрнуваат, но некои го избегнуваат тоа. Почитувајте ги нивните желби.

Доколку лицето со попречност е индиспонирано или се однесува анксиозно, прекинете го интервјуто накратко и обидете се да ја опуштите атмосферата во консултација со неговиот придружник.

КАКО ДА СЕ ОДНЕСУВАТЕ СО ЛИЦА СО РАЗЛИЧЕН ВИД НА ПОПРЕЧЕНОСТ АУТИСТИЧНИ ЛИЦА

Бидете смирени и добронамерни, но не инсистирајте на преголема блискост или статичност. Бидете подготвени да трчате по нив со камерата или телефонот.

Кај овие личности е многу важно да се наоѓаат во мирна и позната околина и покрај нив да има некој кому му веруваат. Избегнувајте бучни места, места каде што има метеж, бидејќи тоа може дополнително да ги направи раздразливи.

Овие луѓе имаат поинаков однос кон јазикот - може да зборуваат на друг јазик или да кажуваат работи кои на прв поглед може да ви изгледаат бесмислени, но ако на вистински начин им се посветите и ја стекнете нивната доверба, ќе добиете одговори на многу комплексни прашања.

ЛИЦА СО ДАУНОВ СИНДРОМ

Во принцип ова се мирни, мили и мошне чувствителни личности. Нема правила, но повеќето сакаат да се прегрнуваат и да се милуваат. Срдечни се и добронамерни, но, во име на ефикасноста, не дозволувајте премногу да се опуштат кога ве галат или гушкаат.

Имаат умерени когнитивни потешкотии и јазикот на кој им се обраќате треба да биде едноставен и јасен а прашањата куси и насочени на нивните потенцијали.

Поради спецификите и потешкотиите што може да се појават, можеби ќе треба да го водите разговорот во неколку наврати. Секогаш имајте добар менаџмент на времето.

Може да имаат проблеми со говорот и добро е со нив да има некој близок кој ќе го толкува она што ви го кажуваат.

Добро се чувствуваат и меѓу луѓе, но сепак мирните места се подобри за ваков вид на разговор.

Може да имаат и проблеми со слухот затоа е најдобро претходно да се информирате за нивната состојба.

ЛИЦА СО ФИЗИЧКА ПОПРЕЧЕНОСТ ИЛИ КОМБИНИРАНИ ПРЕЧКИ

Овде може да се соочите со лице со различни потешкотии: говор, движење, додека интелектуално овие лица обично се сосема високо категоризирани. Со нив секогаш има придружник, кој ќе ви помогне околу технички работи.

За вашата средба изберете пристапни простори или места каде што ќе можат самите да се движат. Избегнувајте простори со некаков вид физички бариери – прагови, скалишни простори.

Кога станува збор за поздравувањето со ракување, треба да бидете сензитивни - некои од овие лица немаат целосна контрола на своите раце.

Обидете се да се позиционирате на ниво на нивните очи за да се чувствуваат попријатно.

Имајте на ум дека нивната количка е дел од нивниот личен простор. Не е пожелно да ја допирате или да се навалувате на неа. Не се обидувајте да ги преместувате или движите наоколу без нивна дозвола

ЛИЦА СО ПРОБЛЕМИ СО СЛУХОТ

Овие лица интелектуално се високо категоризирани и добро се снаоѓаат во просторот.

Сепак, обидете се да одберете место без метеж и премногу визуелни стимулации.

Научете неколку фрази на знаковен јазик и задолжително обезбедете толкувач на знаковен јазик.

Она што треба да го знаете е дека мисловниот процес на овие луѓе е дефиниран од знаковниот јазик, кој е редуциран и компримиран.

Она што како одговор ќе го добиете од преведен знаковен јазик, може да ви изгледа многу сувопарно, па на вас останува да го развиете во стилски побогат јазик. Во овој случај потребна е сензибилизираност, но и познавање на личноста со која разговарате.

СЛЕПИ ЛИЦА

Средбите со овие луѓе кои исто така интелектуално се високо категоризирани организирајте ги на мирни и пристапни места.

И во овој случај избегнувајте физички препреки како скали, прагови и слично.

Овие луѓе се прилично самостојни, но веројатно ќе дојдат со придружба бидејќи патеки за слепи лица кај нас речиси и не постојат. Доколку останете сами, можеби ќе им треба ваша помош да се движат низ просторот.

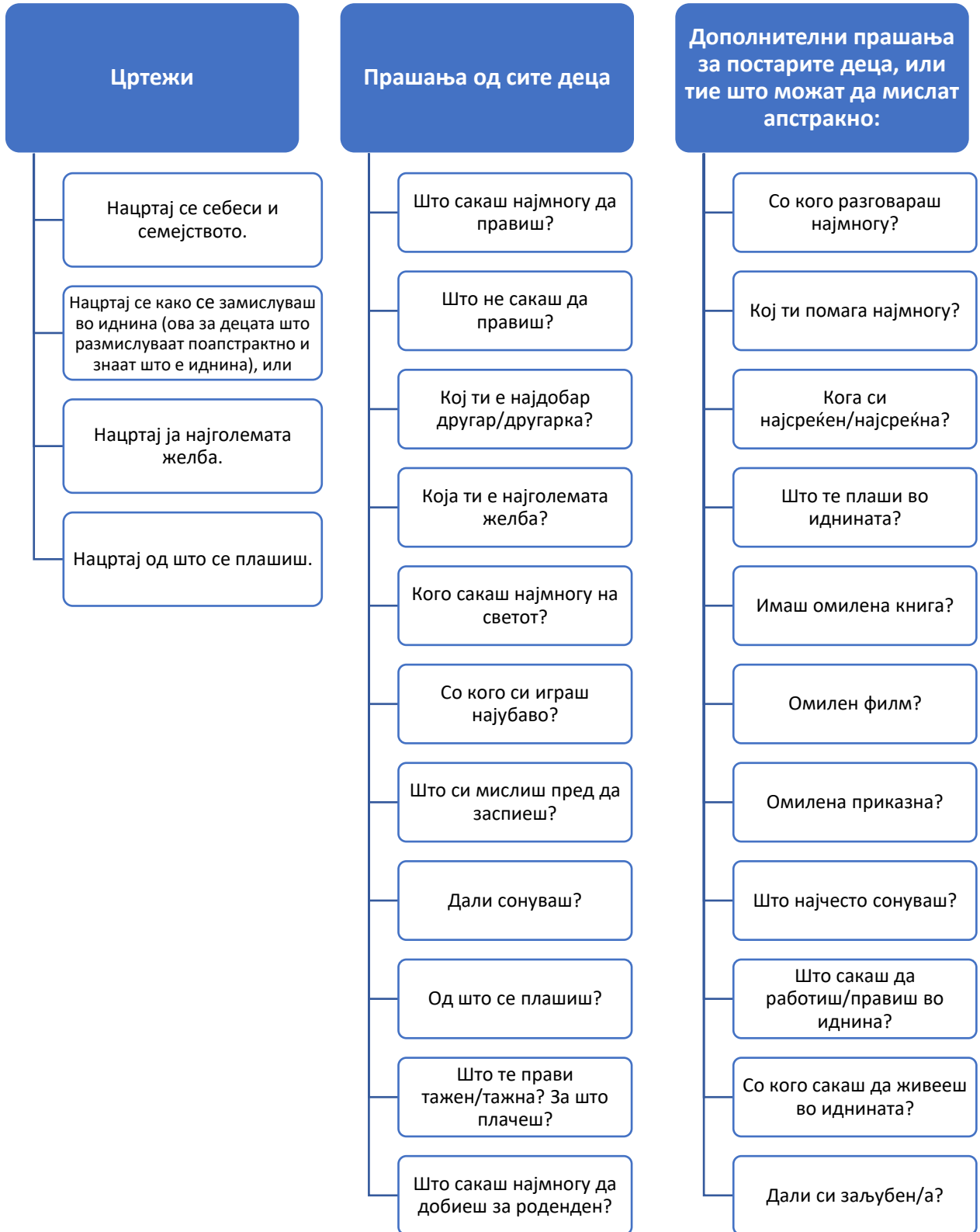
Обично добро се изразуваат и доколку имаат асистивна технологија, комуникација со нив може да ја воспоставите по телефон и по меил.

Доколку разговорот го водите со физичко присуство, можеби ќе посакаат да ве допрат. Запаметете дека овие луѓе впечатокот за вас ќе го стекнат од вашиот глас и говор кој треба да е срдечен, спокоен мирен.

ПРИМЕР ПРАШАЊА ЗА РАЗГОВОР СО ДЕТЕ/ЛИЦЕ СО ПОПРЕЧЕНОСТ

- 1 Претставете се: Име презиме, со кого и каде живеете, учите? Опишете ми го вашиот дом и семејство?
- 2 Кое ви е омиленото катче дома? Омилен предмет?
- 3 За што размислувавте денес? Првото нешто што ви падна на памет кога ги отворивте очите?
- 4 Кога дознавте дека сте поразличен од другите? Дали понекогаш ве потпрашуваат за тоа и како им објаснувате?
- 5 Какви се вашите чувства во врска со тоа? Дали би менувале нешто кај себе и што би било тоа?
- 6 Имавте ли некои непријатни искуства со врсниците, пријателите?
- 7 Какви се вашите односи со семејството- мајка татко, браќа, сестри? Кој најмногу ве поддржува и со кого најмногу се разбирате?
- 8 Кои се вашите интереси? Што ве радува? Растажува?
- 9 Што најмногу би сакале да правите? Во што уживате најмногу?
- 10 Имате ли пријатели и како најчесто сакате да го поминувате времето?
- 11 Дали сте заљубен или имате симпатија? Дали би сакале да имате семејство?
- 12 Дали имате некој на кого би сакале да се угледате, да бидете како него?
- 13 Дали работите или би сакале да работите? И што би било тоа?
- 14 Како ви поминува еден обичен ден?
- 15 Која ви е најголема неостварена желба?
- 16 Што очекуваш од иднината?
- 17 Што би им порачал на другите луѓе со Даунов синдром?

ДОПОЛНИТЕЛНИ ИДЕИ (МОЖЕ ДА СЕ БИРААТ ПРАШАЊАТА ЗАВИСНО ОД ДЕТЕТО):

ДОЗНАЈТЕ ПОВЕЌЕ ....

ПРАВАТА НА ДЕЦАТА/ЛИЦАТА СО ПОПРЕЧЕНОСТ

„Усвојувајќи дека попреченоста е развоен концепт и дека попреченоста е резултат на интеракцијата меѓу лицата со попречености и бариерите во ставовите и средината кои го попречуваат нивното целосно и ефективно учество во општеството на еднаква основа со другите, целта на Конвенцијата за правата на лицата со попреченост е унапредување, заштита и обезбедување на целосно и еднакво уважување на сите човекови права и основни слободи на сите лица со попреченост како и унапредување на почитувањето на нивното достоинство, земајќи предвид дека лицата со попреченост треба да имаат можност за активно вклучување во процесите на донесување одлуки (социјални и општествени), вклучувајќи ги и оние кои директно се однесуваат на нив.“

(Конвенција за правата на лицата со попреченост)

„Дискриминација врз основа на попреченост подразбира секаква разлика, исклучување или органичување врз основа на попреченост, со цел или влијание врз нарушување или ништење на признавањето, уживањето или остварувањето, на еднаква основа со другите, на сите човекови права и основни слободи на политичко, економско, социјално, културно, граѓанско или друго поле.“ (Конвенција за правата на лицата со попреченост)

Првата детска амбасада во светот Меѓаши изминатите 30 години се залага сите деца, без разлика каде и во какви околности живеат, да имаат право да бидат заштитени, негувани и ослободени од каква било форма на насилство, злоупотреба, занемарување, малтретирање и експлоатација, како што е определено во Конвенцијата за правата на детето. Почитувањето и поддршката на ова право е суштината на заштитата на детето.

Децата нè препознаа и ни ја доверија потребата да ги заштитиме и да ги застапуваме. Проговоривме јавно за многу проблеми со кои тие се соочуваат и ја издигнавме јавната свест за значењето и неопходноста од почитувањето на правата на детето. Како дел од мисијата на ПДАС Меѓаши „Поправеден свет за секое дете“ со овој проект имавме за цел да ја вклучиме промоцијата на правата на оние деца кои се на маргините на општеството - децата со посебни потреби/попречености. Така, ги претставивме во реално светло, како деца и поединци кои заслужуваат да бидат видени и слушнати исто како и секое друго дете без разлика на типичноста на неговиот развој.

СПИНА БИФИДА

Spina bifida претставува вроден деформитет на `рбетниот столб и `рбетниот мозок. Станува збор за дефект на невралната туба што се јавува за време на интраутериниот период. Ваквиот деформитет настанува во првите месеци во бременоста (17. – 30. ден) при што задниот дел на `рбетниот столб не е затворен целосно. Најчест синоним за spina bifida е „расцеп на `рбетниот мозок“ или „отворен мозок“.

Лицата со оваа состојба може да живеат и функционираат „нормално“, но кај некои може да се создадат одредени потешкотии и неможност за одење.

Децата со спина бифида треба да се охрабрат да ги прават истите работи како и секое друго дете. Да учат и „нормално“ да функционираат. Можат да ги користат рацете и дланките, а некои од нив може да станат од својата количка и да одат на кратки растојанија.

За лицата со спина бифида исто така се препорачува да бидат шти е можно физички поактивни.

ДАУНОВ СИНДОРМ

Дауновиот синдром или трисомија 21 е најчесто хромозомско нарушување кое настанува како резултат на (абнормална) грешка во текот на клеточната делба, при што ваквата состојба резултира со дополнителна, комплетна или делумна копија на хромозом 21.

Лицата со Даунов синдром одат на училиште, работат и учествуваат во одлуките што влијаат на нив, (имаат)остваруваат значајни односи и придонесуваат во општеството на многу различни и прекрасни начини.

Когнитивните потешкотии влијаат на процесот на учење, но овие лица поседуваат широк спектар таленти и способности. Затоа пријдете им спонтано и комуницирајте со нив трпеливо, но не детинесто, охрабрувајте ги и стимулирајте ги во секоја соодветна прилика.

Децата со Даунов синдром имаат малку закосени очи, поинаку зборуваат но се многу слатки и често се шегуваат. Тие не се болни туку само различни. Имаат покревко здравје а понекогаш носат очила или ортопедски чевли. Чувствуваат исто како и другите деца радост тага и лутина но речиси никогаш љубомора или завист. Малку се побавни во совладувањето на секојдневните задачи но затоа се прекрасни другари, топли отворени и многу сочувствителни. Можат да научат да пливаат, да возат велосипед, да скијаат, за што им е потребно малку повеќе време.

Многу се чувствителни, грдите зборови или постапки ги повредуваат но ретко се возвраќаат со иста мера и најчесто се повлекуваат. Многу сакаат да си играат со своите врсници, да се гушкаат и бакнуваат. Сакаат музика и уживаат во романтични приказни. Кога им пристапуваме со трпение, прифаќање и љубов постигнуваат многу повеќе.

АУТИСТИЧЕН СПЕКТАР

Аутизам или аутистичен спектар на нарушувања претставуваат широк спектар на состојби кои се карактеризираат со потешкотии во социјалната интеракција, говорот и невербалната комуникација.

Аутизмот се јавува кај 1 од 59 деца, почесто кај момчињата отколку кај девојчињата, во која било средина и независно од националната или етничката припадност, независно од социјалниот и економскиот статус, со малку поголем процент кај белата раса во однос на другите раси.

Најважно од сè е да се откријат силните и слабите страни на детето, што е она што го мотивира и го фасцинира, а што е она што го вознемирува.

Децата со аутизам сакаат да бидат во друштво со други деца, не треба да се изолираат и осамуваат, треба да бидат прифатени од другите деца, затоа што низ игра се стимулира нивниот социјално-емоционален развој. Лицата со аутизам комуницираат на многу различни начини, преку говор, пишување, гестови и звуци.

ЦИСТИЧНА ФИБРОЗА

Цистична фиброза е автозомно рецесивно генетско заболување предизвикано од генска мутација.

Цистична фиброза не е пренослива болест. Тоа е наследна болест која се стекнува од самото раѓање и не може да се пренесе на други лица.

Децата со Цистична фиброза треба да се охрабрат да ги прават истите работи како и секое друго дете. Тие треба да живеат, учат и нормално да функционираат во чиста и незагадена средина, да одржуваат секојдневна лична хигиена. Особено се препорачува да спортуваат што повеќе.

НАШИ ВПЕЧАТОЦИ..

„Кога започна проектот „Можеби сме различни, но сите сме талентирани“ не бев свесна до кој степен искуствата и приказните на децата со кои имавме шанса да се запознаеме ќе влијаат врз мене. Јас имав можност да учествувам во планирањето и реализацијата на снимањата со Мелани и од првото запознавање со Мелани знаев дека суштината на овој проект ќе биде подлабока од самиот наслов..“

“Пораката со која останав по работата со Мелани е дека разликите постојат меѓу сите нас. За секој значењето на зборот “различен“ е различен исто како што и зборот “талентирани“ е различен за секој. Поради ова, наместо да се работи на промена или унифицирање на значењата на овие зборови за сите, со видеото на Мелани се обидовме да ја претставиме Мелани која е Мелани не заради цистична фиброза, туку поради поддршката и присуството на нејзиното семејство, пријатели, наставници и лицата од стручниот тим, нејзините интереси и хобија, желби и соништа..“

- Марија Брајковска, волонтерка на АлоБушавко

„Секое дете е автентично и посебно на свој начин, од нас зависи дали ќе бидеме насочени кон нивните таленти и моќи, или пак кон нивните „слабости“. Проектот „Можеби сме различни, но сите сме талентирани“ на практичен начин ми укажа на она што теориски веќе добро ми беше познато. Ми овозможи практично да го искусам нелимитираниот талент на детето, без разлика на возраста, местото на живеење или пак процесот на раст и развој секое дете има свои таленти и силни страни кои го оддликуваат како особа. Ме научи дека со поддршка, љубов и акцентирање на талентот секое дете може да го постигне своето најдобро и најбитно, без разлика на својот различен раст и развој од нормата..“

-Даниел Смиљков, волонтер на АлоБушавко

“Секој од нас е нечие дете на кое што му е потребно љубов, подршка и грижа. Токму овој проект ми помогна да го остварам мојот сон од детството. Заедно да докажеме дека можеби сме различни, но сепак сме талентирани. Во секој од нас се крие посебна звезда но до нас е дали ќе се потрудиме да ја најдеме..“

-Стефани Стојановска, волонтерка на АлоБушавко

КОРИСНИ ЛИНКОВИ

<http://www.childrensembassy.org.mk/>

<https://alobushavko.mk/mk/>

<https://www.instagram.com/alobushavko/>

<https://www.instagram.com/childrensembassymegjashi/>

<https://www.instagram.com/firstchildrensembassy/>

<https://www.facebook.com/detskaambasadamegjashi>

<https://www.facebook.com/AloBushavkoHelpLineMEGJASHI>

<https://www.youtube.com/user/Megjashi/videos>

<https://www.facebook.com/reporting.diversity2.0>

<https://www.reportingdiversity.org/>

<https://www.instagram.com/reporting.diversity2.0/>

<https://nsiom.org.mk/konvencija>

МОЖЕБИ СМЕ РАЗЛИЧНИ, НО СИТЕ СМЕ ТАЛЕНТИРАНИ

Финансирано од
Европска Унија